

YANGI O‘ZBEKISTONDA GENDER TENGLIK AFZALLIKLARI

Ozoda Abdusattarovna Abdugaffarova

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi

Davlat boshqaruvi akademiyasining stajyor-tadqiqotchisi

abduimom77@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada yangi O‘zbekistonda so‘nggi yillarda gender tengligining afzalliklari bo‘yicha amalga oshirilgan tadbirlar, mazkur sohaga oid qabul qilingan qarorlar, strategiya va qonunlar asosida yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: “gender” tushunchasi, xotin-qizlar, gender tenglikka erishish strategiyasi, tazyiq, zo‘ravonlik, himoya, kafolat, qonun.

Annotation: This article covers the activities carried out in recent years in New Uzbekistan on the benefits of gender equality, decisions on this area, strategies and laws.

Keywords: the concept of “gender”, women, the strategy for achieving gender equality, harassment, violence, protection, guarantee, law.

KIRISH

Ma’lumki, “gender” tushunchasini erkaklar va xotin-qizlarni jamiyat hayotida birdek faol ishtiroki, ularning teng huquq va burchlarga ega ekanligi deb talqin etish ancha keng tarqalgan. Ammo gender tushunchasi faqat ayollar manfaatini ifodalamaydi. Balki har ikki jins vakillarining o‘z orzu va maqsadlari sari dadil odimlashlariga, hayot sifatini oshirish uchun ularga bir xil imkon berish kerakligini ham anglatadi. Aynan rivojlangan jamiyatlarning talablaridan biri - bu erkak va ayol huquqlari tengligini ta’minlashdir. Zero, O‘zbekiston Respublikasi Konstitu-

tsiyasining 46-moddasida “Xotin-qizlar va erkaklar teng huquqlidirlar”, [1] deb belgilab qo‘yilgan.

Darhaqiqat, gender tenglik - bu mamlakatning demokratik taraqqiyot darajasini belgilovchi omillardan biridir. Boshqacha qilib aytganda, rivojlangan mamlakatlar qatoriga qo‘shilish, yurtga tobora ko‘proq investitsiya jalb qilish, turizm imkoniyatlaridan samarali foydalanish uchun ham bu omilga alohida e‘tibor berish lozim.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

So‘nggi yillarda xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarga erishish, jamiyat va davlat ishlarini boshqarishda ularning teng ishtirokini ta‘minlash, xotin qizlarni ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan qo‘llab-quvvatlash, shunindek, xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi. Gender tenglik masalasi davlat siyosati darajasiga ko‘tarilidi, sohaga oid 25 ta qonunchilik hujjatlari qabul qilindi. Xususan, 2019-yillari qabul qilingan “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida”gi va “Xotin qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi qonunlari xotin-qizlarning jamiyatdagi o‘rni va nufuzini mustahkamlashga doir muhim qadam sifatida jamoatchilik tomonidan qizg‘in ma‘qullandi. Ularda “gender” tushunchasiga ilk bor ta‘rif berish bilan birga xotin- qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish borasidagi davlat siyosatining asosiy yo‘nalishlari belgilab berildi [2].

Bugungi kunda mamlakatimizda bu borada tizimli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Masalan, 2030-yilga qadar mo‘ljallangan O‘zbekiston Respublikasida gender tenglikka erishish Strategiyasining qabul qilinishi bu boradagi muhim bosqichlardan biri bo‘ldi [3]. Mazkur tarixiy hujjatda gender tenglikni ta‘minlashning asosiy tamoyillari qatorida qonuniylik, demokratiya, ochiqlik va oshkoralik

printsipalari belgilangan. 2030-yilgacha gender tenglikka erishish strategiyasi 9 ta maqsadni qamrab oladi. Bular:

- ijtimoiy-siyosiy hayotda erkak va ayollarning ishtirok etishida teng imkoniyatlar va huquqlarni yaratish;
- ayol va erkaklarning iqtisodiyot, bandlik va mehnat migrantlari huquqlarini himoya qilishda gender tengligini ta'minlash;
- bugungi hayot davomida barcha uchun adolatli va sifatli ta'limni ta'minlash;
- barcha xotin-qizlar uchun gender tengligini ta'minlash, zo'ravonlikdan himoyalash, odam savosiga chek qo'yish;
- barcha erkak va ayollar uchun ijtimoiy himoya, sog'lom turmush tarzini ta'minlash;
- milliy gender statistikasini rivojlantirish;
- rejalashtirish va byudjetlashtirishda gender masalasini inobatga olish;
- OAVda gender muammolarining keng yoritilishini ta'minlash;
- barcha uchun xavfsiz ekologik muhitni ta'minlash masalalariga xotin-qizlarni jalb qilish [4].

Ta'kidlash joizki, bugungi kunda turli darajadagi davlat va jamoat tashkilotlari tizimida 1500 nafardan ortiq, shu jamladan, vazirlik va idoralarda, mahalliy ijroiya hlokimiyati organlarida xotin-qizlar zahirasi shakllantirildi. Hozirgi kunda ularni turli rahbarlik lavozimlariga tayyorlash bo'yicha tizimli o'quvlar tashkil etilmoqda. Yoki, ayni vaqtda, Ichki ishlar vazirligi tizimida 16 nafar ayol rahbarlik, 6 nafar ayol hokimlik lavozimida mehnat qilmoqda. Turli darajadagi davlat mukofoti sovrindorlari bo'lgan xotin-qizlar soni 2 ming 224 nafarni tashkil etmoqda.

O'zbekiston tarixida birinchi marta milliy parlamentda xotin-qizlar soni BMT tomonidan belgilangan tavsiyalarga mos darajaga yetdi. Xususan, mamlakatimiz parlamenti xotin-qizlar soni bo'yicha dunyodagi 190 mamlakat parlamenti o'rtasida 37-o'rinni egallab turibdi. Holbuki, - shunga e'tibor berishingizni so'rayman – bundan 5-yil avval biz bu borada 128-o'rinda edik [5].

Shu bilan birga, xotin-qizlarning davlat va jamiyat qurilishidagi ishtirokini kengaytirish, ijtimoiy-iqtisodiy, ta'lim, sog'liqni saqlash va boshqa sohalardagi o'rnini yanada yuqori darajaga ko'tarish muhim vazifalardan biri bo'lib turibdi. Buning uchun xotin-qizlar va erkaklar teng huquqligini ta'minlashga doir dolzarb masalalarga oid tegishli qarorlar qabul qilish zarur ko'rinadi.

Shu nuqtai nazardan, gender tenglikka erishish Strategiyasiga asosan, uzoq istiqboldagi maqsadli vazifalardan kelib chiqib, gender tenglikka erishish bir qator dasturlar yo'nalishlarida amalga oshiriladi. Davlat xizmatida, ijtimoiy-iqtisodiy, oilaviy, saylov huquqlarini amalga oshirishda xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni ta'minlash, shular jumlasidandir. Shuningdek, Strategiyada gender tenglikni ta'minlash tadbirlarini hisobga olgan holda, davlat dasturlarini byudjetlashtirish va moliyalashtirish ham ko'zda tutilgan. Bundan tashqari, yuqori va quyi tizimdagi davlat organlaridagi rahbarlik lavozimlariga xotin-qizlarni tayinlash amaliyoti kengaytirib boriladi.

E'tiborli jihati shundaki, bugungi yangilanaётgan jamiyatda ayollarning siyosat va iqtisodiyotga keng jalb qilinishi tufayli gender tengligi borasida muayyan o'zgarishlar, siljishlar, hattoki, yutuqlar ko'zga tashlanmoqda. Xususan, Gender tenglik indeksida O'zbekiston 188 ta mamlakat orasida 57 o'rinni egallab turibdi. Bu ko'rsatkich xotin-qizlar ta'lim olishi va iqtisodiy faolligi yuqori darjada ekanligi bilan izohlanadi. Yoki 2019-yil dekabr oyida bo'lib o'tgan parlament saylovi yakunlari bo'yicha O'zbekiston tarixida ilk bor milliy parlamentdagi ayollar soni 32 foizga yetdi. Parlamentlararo Ittifoqning "Milliy parlamentlarda ayollar" reytingiga ko'ra, O'zbekiston parlamenti 193 davlat orasida 44-o'rinni egalladi. Siyosiy partiyalarda xotin-qizlarning ulushi 46 foizga, oliy ta'limda 47 foizga yetdi. Mamlakat rahbarlik lavozimlarida ayollar va erkaklar nisbati mos ravishda 27 foiz va 73 foizni tashkil etdi [6]. Muhtaram ayollarimizdan 16 nafari Vatanimizning eng oliy mukofoti - "O'zbekiston Qahramoni" unvoniga, iqtidorli qizlarimizdan 311 nafari Zulfiya mukofotiga sazovor bo'lganligi yanada quvonchlidir. "Kelajakda O'zbekiston va Markaziy Osiyo ayollarini qanday tasavvur qilasiz?" degan savolga javob berar ekan,

O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati Raisi, Markaziy Osiyo yetakchi ayollari muloqoti rahbari Tanzila Norboeva shunday deydi:”Men kelajakda O‘zbekiston va Markaziy Osiyo mamlakatlari ayollarini albatta sog‘lom va baxtli ayollar sifatida tasavvur qilaman. Hozir haqiqatga aylangan erkin tanlov imkoniyati bunday baxtga erishishga yordam beradi, deb o‘ylayman. Mamlakatimiz va mintaqamiz xotin-qizlari turli sohalarga tobora ko‘proq jalb etilmoqda, ularning o‘rni faqat oshxonada, degan eskicha qarashlarga barham berilmoqda. Bunday keyin ham yurtdoshlarimiz muhim qarorlar qabul qilishda oldingi safda bo‘lishadi. Davlatimiz jamiyatda totuvlikni ta‘minlashni maqsad qilib qo‘ygan ekan, buni gender tengliksiz tasavvur qilib bo‘lmaydi. Ishonchim komilki, tez orada bu ish doimiy va uzoq muddatli natijalar beradi”[7].

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, yangilanaётgan O‘zbekistonda gender tenglik masalasi jamiyat rivojida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xotin-qizlarning oilada, jamiyatda, qolaversa, davlat boshqaruvidagi faolligini oshirishga alohida e‘tibor qaratilaётgani natijasida ijtimoiy munosabatlarda ham, qonunchilikda ham katta o‘zgarishlar ro‘y bermoqda.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI / REFERENCES

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitusiyasi.-“O‘zbekiston”, Toshkent, 2019 yil, 17-bet.
2. Qarang:“Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida”gi (O‘RQ-562-son) va “Xotin qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi (O‘RQ-561-son) O‘zbekiston Respublikasining Qonunlari. 02.09. 2029 y.
3. “2030 yilga qadar O‘zbekiston Respublikasida gender tenglikka erishish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi O‘o‘zbekiston Resbulikasi Oliy Majlisi Senatining qarori, 28.05.2021 y., SQ-297-IV-son.

4. Juraboev, Nosir Yusupovich, & Hasanov, Mirshod No‘‘monovich (2022). YANGI O‘ZBYEKISTONDA IJTIMOYIY-IQTISODIY SOHA RIVOJI: ISLOHOT VA ISTIQBOL.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyevning Xalqaro xotin-qizlar kuniga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi nutqi. - “Xalq so‘zi”, 7-mart, 2022
6. <https://yuz.uz/news/tanzila-narbaeva-gender-tenglik-yangi-ozbekiston-ustuvor-yonalishining-ajralmas-qismiga-aylandi>
7. Juraboev Nosir Yusupovich, & Raximova Mashxura Inomjanovna (2021). VKLAD ABU RAYXANA BYERUNI V RAZVITIYE FILOSOFSKOY MBISLI. Problemy nauki, (2 (61)), 14-15.
8. Ruzigul, U., Nasirjan, J., Dilmurodkhakim, A., Mirshod, H., & Urozboy, E. (2020). Rationale and history of human reflections in the muslim philosophy. International Journal of Advanced Science and Technology, 29(5), 1453-1458.
9. J. S. Ramatov, L. A. Valiev, & M. N. Xasanov (2022). AUROBINDO GHOSH TALQINIDA INSON BORLIG‘INING ANTROPOLOGIK JIHATLARI. Academic research in educational sciences, 3 (6), 688-695.
10. Z. N. Boboshev, M.N.Hasanov, & E.A.Nurullaev. (2022). ABU NASR FOROBIYNING PYEDAGOGIKA FANINING ASOSChISI SIFATIDA . JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS, 4(3), 108–115.
11. Abduraxmonova, Z. Yu. (2021). ZAMONAVIY O‘QITISHNING MUAMMO VA YeChIMLARIDA SAMARALI YoNDOShUV. Academic research in educational sciences, 2(CSPI conference 1), 1189-1193.
12. Aripov, N., Kamaletdinov, S., Tokhirov, N., & Abduraxmanova, Z. (2022). Simulation Modeling of Train Traffic Based on GIS Technologies. European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630), 16, 73-82.